

Põllumajanduslike majapidamiste näitajad Euroopa Liidu riikides

Sisukord:

Mõisted;

EL maade majapidamiste brutolisandväärtus, toetused ja töajõukulu;

Majapidamiste arv ja struktuur Euroopa Liidu uutes liikmesriikides;

Majapidamiste põhilised näitajad Euroopa Liidu põhjapoolsetes ja Balti maades;

Kokkuvõtteks.

Mõisted

Põllumajanduslik majapidamine on ühtse majandusliku ja tehnilise juhtimisega tootmisüksus, kus toodetakse põllumajandussaadusi või säilitatakse maad heades põllumajandus- ja keskkonnatingimustes ja:

- kus on vähemalt üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad või
- kus on vähem kui üks hektar kasutatavat põllumajandusmaad ja kus toodetakse põllumajandussaadusi peamiselt müügiks
- või mille majanduslik suurus on üks ***Euroopa suurusühik ehk ESÜ (ESU- European Size Unit)*** või rohkem.

ESÜ on võetud kasutusele majapidamise majandusliku suuruse mõõtmiseks, et oleks võimalik erinevaid majapidamisi ühise skaala põhjal suurusgruppidesse jaotada. ESÜ vastab standardkogutulu väärtusele 1200 eurot (18 776 krooni).

Standardkogutulu on majapidamises toodetud põllumajandustoodangu väärtuse ja selle tootmiseks tehtud erikulutuste vahe, mis arvutatakse põllumajanduskultuuride kasvupinnast, loomade arvust ja standardkogutulu koefitsientidest lähtudes. Standardkogutulu iseloomustab majapidamiste suurust paremini, kui kasutatava põllumajandusmaa suurus.

EL liikmesriikide põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasis (*FADN*) on kogutud andmestik nn professionaalsete äriliste majapidamiste kohta, kes põhilise osa oma sissetulekust saavad põllumajanduslikust tootmisest ning tootmise maht tagab põhitegevuse ja piisava sissetuleku vähemalt ühele töötajale. Eestile on kehtestatud FADN jaoks üldkogumisse kuuluva majapidamise alampiiriks 2 ESÜd ning 2 ESÜ-suuruseid ja üle selle majapidamisi nimetatakse professionaalseteks tootjateks ehk põllumajandustootjateks. Liikmesriikide lõikes on majandusliku suuruse alampiir erinev, enamuses uutes liikmesriikides on alampiiriks 2 ESÜ. Belgias, Hollandis, Saksamaal ja Suurbritannias on see 16 ESÜ, Austrias, Prantsusmaal, Luksemburgis, Maltal, Rootsis, Soomes ja Taanis 8 ESÜ, Slovakkias 6 ja Itaalias ning Tšehhis 4 ESÜ.

Käesolevas ülevaates on ära toodud andmed kõigi põllumajanduslike majapidamiste suurusgruppide kohta, mistõttu arusaadavuse huvides nimetust „põllumajandustootja“ alljärgnevalt ei kasutata.

Majandustulemusi iseloomustatakse kogutoodangu väärtuse, bruto- ja netolisandväärtuse ning ettevõtjatulu kaudu.

Brutolisandväärtuse määramiseks lisatakse kogutoodangu väärtusele toetuste (v.a investeeringutele) ja ettevõtlustegevusega seotud maksude bilanss ning lahutatakse eri- ja üldkulud.

Netolisandväärtuse arvutamiseks lahutatakse brutolisandväärtusest põhivara kulum. Netolisandväärtus on summa, millega kaetakse tootmistegurite kasutamise kulud (palk, rent, intressid, ettevõtjatulu) ja investeeringud.

Aasta tööühik (ATÜ) on ühe töötaja täistööaeg ehk 2 200 töötundi (FADN). ATÜ võimaldab summaarselt hinnata nii täis- kui ka osalise tööajaga töötajate tööpanust.

EL maade majapidamiste brutolisandväärtus, toetused ja tööjõukulu

EL-27 põllumajanduse brutolisandväärtus tootjahindades ulatus 2007. aastal 143,4 miljardi euroni. Üle 86% sellest toodeti 15 vanas liikmesriigis (EL-15) ning sellest omakorda 70% oli toodetud Prantsusmaal, Itaalias, Hispaanias ja Saksamaal. Põllumajanduslikud toetused ulatusid 2007. aastal 51,6 miljardi euroni (EL-27).

Tabel 1. Brutolisandväärtus tootjahindades ja toetused, (milj. eurot)

	Brutolisandväärtus			Toetused		
	1995	2000	2007	1995	2000	2007
EL - 27	:	131 213.5	143 357.4	:	39 270.6	51 583.6
EL - 15	113 526.2	116 401.5	123 550.7	34 183.2	38 121.3	44 775.8
Belgia	2 428.2	2 484.0	2 346.3	334.0	351.2	509.2
Bulgaaria	1 427.7	1 634.1	1 242.9	:	5.4	222.8
Tšehhi	:	831.4	1 067.9	:	170.1	844.3
Taani	3 035.4	2 495.5	2 486.5	796.1	788.8	999.9
Saksamaa	12 006.4	13 570.7	14 564.5	5 704.1	5 600.7	6 445.0
Eesti	93.4	137.5	253.9	2.9	22.2	125.1
Iirimaa	2 405.5	1 616.7	1 932.6	911.1	1 929.8	1 929.1
Kreeka	6 584.9	6 239.8	6 062.5	1 944.1	2 134.0	3 023.7
Hispaania	15 838.6	19 225.1	22 570.5	4 242.0	4 895.2	6 692.7
Prantsusmaa	23 923.0	23 889.7	25 544.5	8 029.5	8 152.3	9 676.6
Itaalia	22 020.7	24 526.8	24 088.4	2 938.0	4 794.1	4 350.4
Küpros	:	324.6	338.3	:	3.0	:
Leedu	:	182.4	343.4	:	15.1	248.5
Läti	310.1	394.1	521.1	:	17.8	264.9
Luksemburg	115.3	102.9	123.6	33.6	48.4	64.5
Ungari	:	1 814.5	2 082.7	:	172.2	1 089.8
Malta	:	64.5	45.1	:	1.0	20.8
Holland	9 301.8	9 052.8	8 786.0	565.5	408.4	1 043.3
Austria	2 125.3	2 126.8	2 688.6	2 034.6	1 422.4	1 637.2
Poola	:	4 597.5	7 186.4	:	214.4	2 639.7
Portugal	2 337.0	2 159.9	2 211.8	740.2	663.7	883.6
Rumeenia	:	4 121.3	5 822.3	:	228.3	790.6
Sloveenia	428.5	399.4	387.5	23.3	64.4	245.6

Slovakkia	510.4	310.7	515.2	164.5	235.4	315.7
Soome	740.1	669.7	702.2	2 289.4	1 967.3	2 140.2
Rootsi	1 208.2	1 093.5	1 323.0	704.3	881.9	1 050.2
Suurbritannia	9 456.0	7 147.4	8 119.8	2 916.6	4 083.0	4 330.0

(:) - Andmeid ei ole saadud.

Allikas: EUROSTAT - Economic accounts for agriculture.

Keskmise EL-27 majapidamise brutolisandväärtus oli 2007. aastal 10 464 eurot ja toetused olid 3 765 eurot. Vanade liikmesriikide (EL-15) ja uute liikmesriikide (EL-12) vastavad näitajad olid 21 821 ja 7 908 eurot ning 2 464 ja 847 eurot.

Eesti vastavad arvud olid 10 878 ja 5 360 eurot, mis ületasid EL-27 ja EL-12 keskmisi näitajaid, kuid jäid EL-15 omast vastavalt 2 ja 1,5 korda väiksemaks.

EL-12 riikide märgatavalt nõrgemad näitajad on seletatavad majapidamiste struktuuriga – Leedu, Läti, Poola, Rumeenia ja Küprose majapidamised moodustasid 83,3% EL-12 kõigist majapidamistest ja nende majapidamistest olid alla 100 ha maakasutusega 61 kuni 98 protsenti.

Vanade liikmesriikide tootjatele makstud toetused taime- ja loomakasvatusele ja muud toetused (v. a. investeringutele) on suurenenud 2000. aasta 38,1 miljardilt eurolt kuni 44,8 miljardi euroni 2007. aastal (kasv 17,6%). Kõige ulatuslikum kasv oli Hollandis (2,6 korda), Belgias (1,5 korda), Kreekas ja Hispaanias (1,4 korda). Toetused vähenesid sama perioodi jooksul Itaalias 443,7 miljoni euro võrra (9,3%).

Uued liikmesriigid said põllumajandusele makstud toetustest 2000. aastal 3% ja 2007. aastal 13%. Nende riikide põllumehed said 2007. aastal kokku toetust 6 807,8 miljonit eurot. Suur osa sellest toetustest läks Poola (38,8%), Tšehhi (12,4%) ja Rumeenia (11,6%) põllumeestele.

Põllumajanduslik lisandväärtus aasta tööühiku kohta on Euroopa Liidus (EL-27) 2007. aastal kasvanud 5,4%, 2006. aasta kasv oli 3,3%. Suurim kasv oli 2007. aastal Leedus (+39,3%), Eestis (+22,5%), Tšehhis (+20,9%) ja Rootsis (+16,5%). Märgatav langus oli toimunud Rumeenias (-16,7%), Bulgaarias (-8,5%) ja Portugalis (-5,0%).

Tabel 2. Tööjõukulu ja brutolisandväärtus aasta tööühiku kohta, 2007

	Tööjõukulu, tuh. ATÜ	Brutolisandväärtus, eurot/ATÜ
EL - 27	12 027	11 920
EL - 15	5 637	21 918
EL-12	6 390	3 100
Belgia	70	33 519
Bulgaaria	497	2 501
Tšehhi	145	7 365
Taani	58	42 871
Saksamaa	560	26 008
Eesti	37	6 862
Iirimaa	153	12 631
Kreeka	601	10 087

Hispaania	939	24 037
Prantsusmaa	901	28 351
Itaalia	1 162	20 730
Küpros	21	16 110
Leedu	130	2 642
Läti	119	4 379
Luksemburg	4	30 900
Ungari	500	4 165
Malta	4	11 275
Holland	187	46 984
Austria	158	17 016
Poola	2 299	3 126
Portugal	399	5 543
Rumeenia	2 464	2 363
Sloveenia	88	4 403
Slovakkia	87	5 922
Soome	91	7 716
Rootsi	74	17 878
Suurbritannia	281	28 896

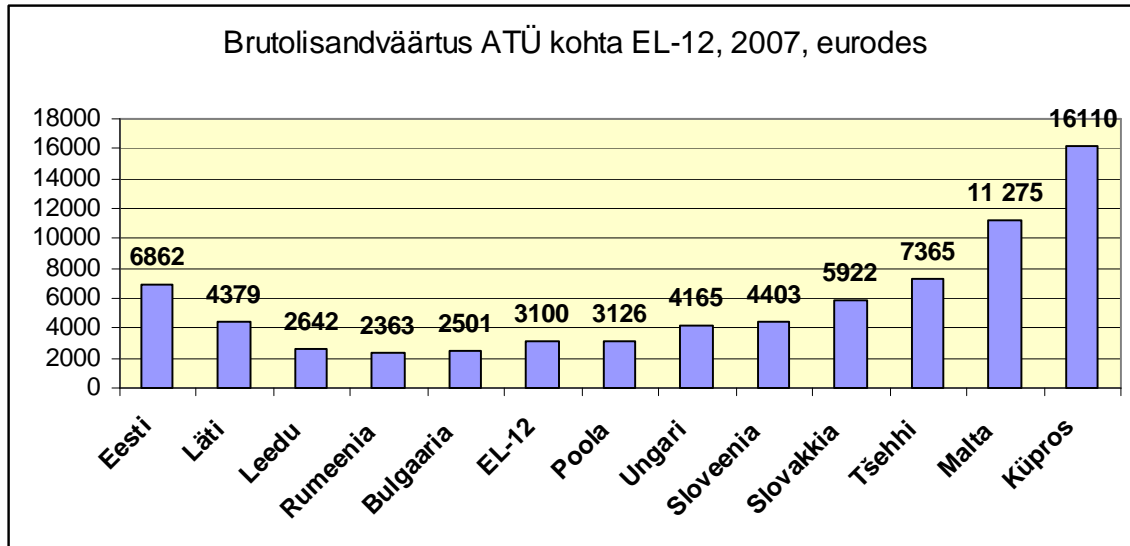
Allikas: EUROSTAT.

EL-27 keskmisega (11 920 eurot ATÜ kohta) ja EL-15 omaga võrreldes (21 918) on EL-12 põllumajanduse tootlikkus (3 100) veel väga madal. Esikohal on Holland (46 984 eurot), Taani (42 871) ja Belgia (33 519 eurot ATÜ kohta).

Suurem brutolisandväärtus aasta tööühiku kohta oli EL-12 riikidest Küprosel (16 110 eurot), Maltal (11 275), Tšehhis (7 365 eurot) ja Eestis (6 862).

Maha jäävad Rumeenia (2 363), Bulgaaria (2 501), Leedu (2 642) ja Poola (3 126 eurot), kus on veel palju väikesi ja madala tootmisintensiivsusega põllumajanduslikke majapidamisi. Poolas, näiteks, oli 2007. aastal majapidamiste arv 2003. aastaga võrreldes 10% võrra suurem ja majapidamise keskmine suurus on jäänud väikeseks. Poolas ei ole selle tulemusena hõivatute arv oluliselt vähenenud, mistõttu on Poolal tööviljakuse osas mahajäämus.

Joonis 1. Brutolisandväärtus aasta tööühiku kohta EL-12 riikides 2007, eurodes

Allikas: EUROSTAT.

Ida-Euroopa riikides on tõusnud liitumise tulemusel tootjahinnad (eriti tänu tööjõukulude kasvule ning maa ja sisendite hinna tõusule), see aga muudab senise odava toodangu tarbijatele kallimaks.

EL-12 riikide põllumajandussektori üldisteks miinusteks on ebapiisav efektiivsus, tagasihoidlikud turustuskulud ja põllumajandustootmise vähene kontsentreeritus. Paljude liikmesriikide põllumajandustootmises tegeldakse praegu intensiivistamisega, EL nõuetele vastavate loomakasvatuskomplekside rajamisega ja parema võimaliku tehnika juurutamisega arvestades samal ajal loomade heaoluga.

Suureneva tootmise intensiivistumise tingimustes lähevad keskkonnakaitseks rakendatavad meetmed keerulisemateks ja kallimateks. On tõsiseid keskkonnanriske, mille maandamiseks on vaja rakendada säästlikke tehnoloogiaid ja majandamisviise.

Majapidamiste arv ja struktuur Euroopa Liidu uutes liikmesriikides

Alates 2003. aastast on selge tendents põllumajanduslike majapidamiste arvu vähenemise suunas. 2007. aastaks oli majapidamiste arvukus uutes liimesriikides (EL-12) vähenenud 744,5 tuhande võrra (8,5%). Suurem vähenemine oli 2007. aastaks toimunud Eestis (1,6 korda), Leedus, Lätis ja Ungaris (1,2 korda).

Tabel 3. Põllumajanduslike majapidamiste arv EL-12 riikides, tuhandetes

	2003	2005	2007
Eesti	36,86	17,75	23,34
Leedu	272,11	252,95	230,27
Läti	126,61	128,67	107,75
Bulgaaria	665,55	534,61	493,13
Tšehhi	45,77	42,25	39,40
Poola	2172,21	2476,47	2390,96
Rumeenia	4484,89	4256,15	3931,35
Slovakkia	71,74	68,49	68,99

Sloveenia	77,15	77,17	75,34
Ungari	773,38	714,79	626,32
Küpros	45,20	45,17	40,12
Malta	10,99	11,07	11,02
KOKKU	8 782,46	8 625,54	8 037,99

Allikas: EUROSTAT.

Poolas kasvas majapidamiste arv 2003. aastaga võrreldes 2005. aastal 14% võrra, kuid siis 2007. aastal toimus 3%-line vähenemine 2005. aasta tasemega võrreldes.

Kuues EL-12 riigis on 2003-2007. aastate jooksul toimunud majapidamiste maakasutuse struktuuri muutus suurema maakasutuse kasuks. Üle 100 ha kasutatavate majapidamiste osatähtsus on kasvanud Baltimaades (Eestis 14, Lätis 10,3 ja Leedus 9,5 protsendipunkti). Väiksem kasv oli Ungaris, Bulgaarias ja Sloveenias.

Tabel 4. Majapidamiste struktuur maakasutuse järgi, 2003 ja 2007. aastatel

	Osatähtsus majapidamistes kasutatava maa järgi, %			
	2003		2007	
	≤ 100 ha	> 100 ha	≤ 100 ha	> 100 ha
Eesti	58,0	42,0	44,0	56,0
Leedu	76,2	23,8	66,7	33,3
Läti	81,1	18,9	70,8	29,2
Bulgaaria	30,8	69,2	27,9	72,1
Tšehhi	9,1	90,9	10,3	89,7
Poola	81,1	18,9	83,0	17,0
Rumeenia	52,6	47,4	61,1	38,9
Slovakkia	5,3	94,7	7,5	92,5
Sloveenia	96,7	3,3	96,1	3,9
Ungari	37,2	62,8	31,7	68,3
Küpros	97,7	0,3	97,7	0,3
Malta	100,0	0,0	100,0	0,0

Allikas: EUROSTAT.

Ülejäänud riikides (v.a Küpros) suurenes alla 100 ha majapidamiste maakasutuse osatähtsus, sealhulgas Rumeenias 8,5, Slovakkias 2,2, Poolas 1,9 ja Tšehhis 1,2 protsendipunkti.

Uute liikmesriikide brutolisandväärtus tootjahindades ulatus 2007. aastal 19 807 miljoni euroni, mis moodustas 13,8% EL – 27 omast. Võrreldes 2000. aastaga kasvas nende riikide brutolisandväärtus 33,7%. EL-27 keskmine kasv oli 9,3%.

Üheaegselt eelkirjeldatud protsessidega toimus aastatel 2000-2007 uutes liikmesmaades põllumajanduse osatähtsuse suur vähenemine SKP-s. Siin paistavad silma Eesti (2,5 korda), Bulgaaria (1,8 korda), Leedu ja Rumeenia (1,6 korda).

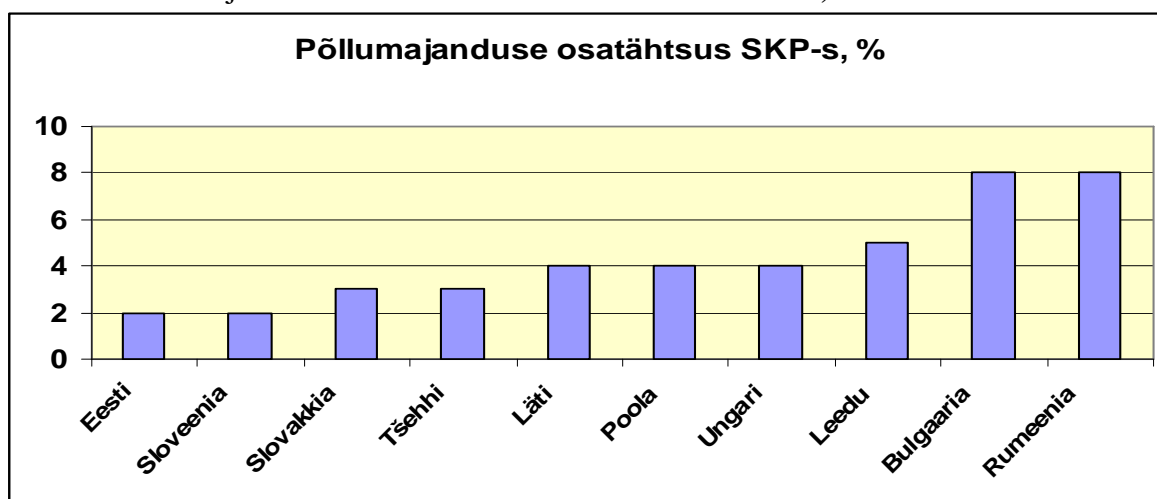
Tabel 5. Põllumajanduse osatähtsus SKP-s, %

	2000	2005	2006	2007
--	------	------	------	------

Eesti	5	4	3	2
Leedu	8	6	5	5
Läti	5	4	4	4
Bulgaaria	14	9	8	8
Tšehhi	4	3	3	3
Poola	5	5	4	4
Rumeenia	13	10	11	8
Slovakkia	4	4	4	3
Sloveenia	3	3	2	2
Ungari	5	4	4	4

Allikas: World Bank.

Joonis 2. Põllumajanduse osatähtsus SKP-s EL-12 riikides 2007, %

Allikas: World Bank.

Vaatamata põllumajanduse osatähtsuse märgatavale vähenemisele on see Bulgaarias ja Rumeenias kõige suurem EL-12 teiste riikidega võrreldes (8%). Kõige väiksem osatähtsus oli Eestis ja Sloveenias (2%).

Majapidamiste põhilised näitajad Euroopa Liidu põhjapoolsetes ja Balti maades

Alljärgnevalt vaadeldakse ja võrreldakse Rootsi, Soome, Taani (edaspidi *Põhjamaad*) ja Baltimaade põllumajanduslike majapidamiste põhilisi andmeid. Balti- ja Põhjamaades oli 2005. aastal 607 500 põllumajanduslikku majapidamist ehk 4,2% Euroopa Liidu (EL-27) põllumajanduslike majapidamiste arvust. Nende valduses oli 7,9% EL-27 riikide kasutatavast põllumajandusmaast ja 7% loomakasvatusest loomühikute arvestuses.

Tabel 6. Balti- ja Põhjamaade põllumajandus, 2005, 2007

	EL 27		Baltimaad, %		Põhjamaad, %	
	2005	2007	2005	2007	2005	2007
Majapidamiste arv, tuhat	14 482	13 700	2,8	2,6	1,4	1,4

Kasutatav põllumajandusmaa, tuhat ha	171 996	173 290*	3,1	3,1	4,8	4,7
Loomakasvatus, tuhat LÜ	137 141	139 150*	1,5	1,2	5,5	5,4
Püsitööjõud, tuhat hõivatut	29 711	26 669	3,0	2,6	1,4	1,3
Tööaja kulu, tuhat ATÜ	12 716	11 744	3,1	2,7	1,7	1,7
Standardkogutulu, tuhat ESÜ	151 978	152 100*	0,6	0,7	4,6	4,6
Standardkogutulu ATÜ kohta, ESÜ	12,0	12,9	21,1	26,4	366,7	359,7

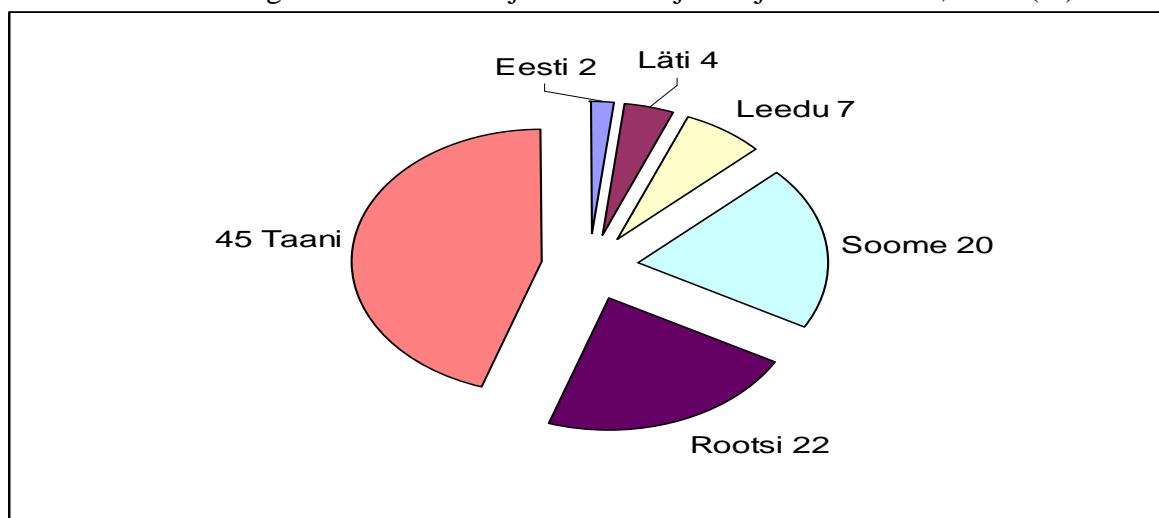
Allikas: Statistikaamet, EUROSTAT.

* - hinnanguline.

2007. aastaks oli nende maade majapidamiste arv vähenenud 546 820ni ja osatähtsus 4%ni (EL-27), kasutatava maa osatähtsus 7,8%ni ja loomühikute osas 6,6%ni. Põhjamaade majapidamiste arv oli poole väiksem kui Baltimaades, kuid nende osatähtsus Euroopa Liidu põllumajandusmaa kasutuses (eriti loomakasvatuses) oli palju suurem.

2007. aastal tuli Põhjamaades aasta tööühiku kohta standardkogutulu 46,4, Baltimaades aga ainult 3,4 ESÜd. Tööaja kulu 100 ha põllumajandusmaa kohta on Baltimaades keskmiselt 2,2 korda suurem, kui Põhjamaades. Põhiliselt tuleneb see madala tööviljakusega väikeste majapidamiste suurest arvust Baltimaades. Tunduvalt väiksemad on erinevused keskmiste ja suurte majapidamiste puhul - keskmiselt 1,2 korda. Kuigi kasutatavat põllumajandusmaad oli Põhjamaades ainult 1,5 korda Baltimaade omast rohkem (vastavalt 8,1 ja 5,3 miljonit ha), oli Põhjamaade summaarne standardkogutulu seitse korda Baltimaade omast suurem.

Joonis 3. Standardkogutulu osatähtsuse jaotus Balti- ja Põhjamaade vahel, 2007 (%)

Allikas: EUROSTAT.

See viitab suurtele erinevustele nii majapidamiste struktuuris ja tootmise efektiivsuses, kui ka Euroopa Liidust ja riikide eelarvetest saadavates toetustes. Samuti näitab see, et kõrgema elatustasemega riigid on võimelised põllumajandussaaduste eest suuremat kokkuostuhinda maksma. Peale selle on Baltimaades ebapiisavalt investeeritud tootmise kaasajastamiseks.

Seega ei iseloomusta standardkogutulu riikidevahelises võrdluses mitte niivõrd tootmise mahtu naturaalses väljenduses, kuivõrd kasumlikkust. See tuleneb põhiliselt vanade ja uute liikmesriikide erinevast toetuse määrast ning erinevatest kokkuostuhindadest, mis kokkuvõttes mõjutavad standardkogutulu rohkem kui saagikus ja tööjõukulu. Nii maksti 2007. aastal Soomes toetusi 2 140,2 miljonit eurot, mis ületasid summaarset brutolisandväärtust üle kolme korra. Rootsi vastavad arvud olid 1 050,2 ja 79,4% ja Eesti omad 125,1 ja 49,2%.

Kui 2009. aastal saab Eesti põllumees ELi eelarvest makstavaid otsetoetusi ca 80 eurot hektari kohta, siis näiteks Prantsusmaal ca 350 eurot/ha, Kreekas 400, Belgias 520 ja Hollandis üle 650 euro hektari eest.

Põllumajandusministri Helir-Valdor Seedri sõnul ei ole täna põhjendatud, miks ajaloolised erinevused erinevate liikmesriikide otsetoetuste vahel peaksid ka tulevikus jätkuma. Minister esitas Tšehhis Brnos 1.-2. juunil 2009 peetud mitteametlikul kohtumisel oma kolleegidele Eesti ettepaneku otsetoetuste süsteemi põhielementidest, mis peaks viima nende arvestamise alused üleeuroopaliselt võrreldavale tasemele.

Ühtset pindalatoetust (ÜPT) on meil makstud viis aastat. 2008. aastal määrati otsetoetusteks 1,55 miljardit krooni, mis on 2,1 korda enam kui 2004. aastal. Eesti põllumajandustootjatele pindalatoetusena makstav summa on kasvanud 2004. aasta 25% tasemelt 2008. aasta 50% tasemele EL-15s makstavast tasemest. See tase suureneb aasta-aastalt, jõudes 100%ni aastal 2013.

2009. aasta esimeses kvartalis maksis PRIA välja 995 mln krooni toetusi põllumajandus-, maaelu- ja kalandussektorile. Toetussumma jagunes enam kui 21 000 taotluse vahel. Üle 60% summast (605 miljonit) moodustasid erinevad pindalatoetused, mille taotlusi esitati PRIA-le eelnenud aasta kevadel.

Eesti saab maaelu arengukava (MAK) raha kaasfinantseerida 25% määraga, nii et kui EList tuleb 1 miljard krooni, antakse Eesti põllumajandussektorile 1,25 miljardit krooni. Kuna Iirimaa kaasfinantseerimise määr on 75%, saavad Iiri talumehed 1 miljardi puhul kokku 1,75 miljardit krooni. Eesti tootja maksab põllumajandussaadustelt 18% käibemaksu, Leedus on see määr 5% ja Poolas 3%. Samade müügi- ja ostutehingute puhul jääb aga Poola ja Leedu tootjale rohkem raha kätte.

Tabel 7. Balti- ja Põhjamaade põllumajanduslike majapidamiste põhinäitajad majandusliku suuruse järgi, 2007

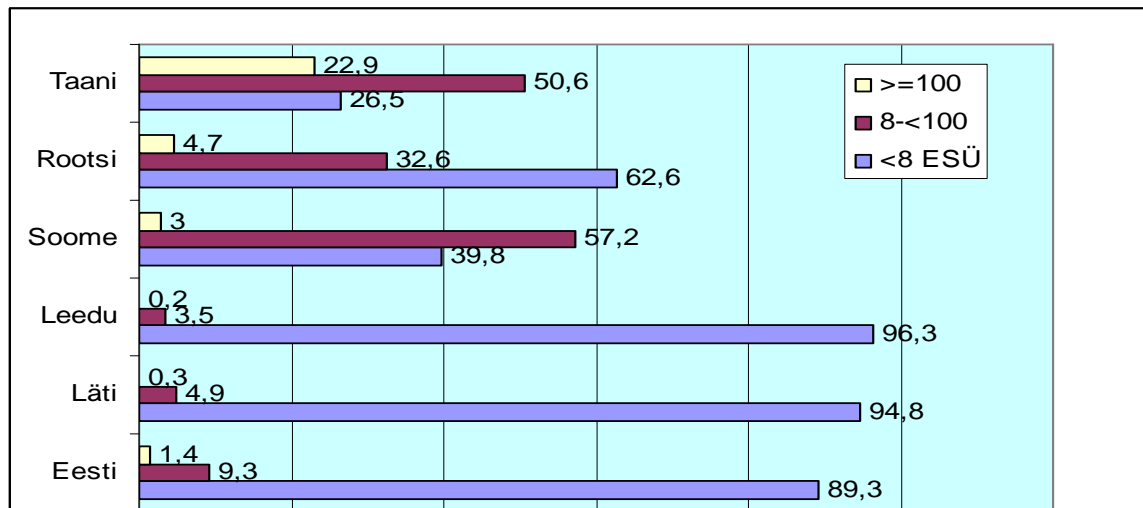
	Taani	Eesti	Läti	Leedu	Soome	Rootsi
Majapidamiste arv	44 620	23 340	107 750	230 270	68 230	72 610
<8 ESÜ, %	26,5	89,3	94,8	96,3	39,8	62,6
8-<100 ESÜ, %	50,6	9,3	4,9	3,5	57,2	32,6
>=100 ESÜ, %	22,9	1,4	0,3	0,2	3,0	4,7

Standardkogutulu, ESÜ	3 576170	178 300	331 000	567 650	1 649880	1793410
<8 ESÜ, %	1,5	17,5	36,3	42,9	6,4	6,2
8-<100 ESÜ, %	20,2	31,0	34,6	29,6	73,0	42,2
>=100 ESÜ, %	78,3	51,5	29,1	27,5	20,6	51,6
Kasutatav põllumajandusmaa, ha	2 662590	906 830	1 773840	2 648950	2 292290	3 118000
<8 ESÜ, %	3,8	27,4	53,3	52,5	14,0	20,8
8-<100 ESÜ, %	33,0	35,0	30,2	29,6	76,5	54,4
>=100 ESÜ, %	63,2	37,6	16,5	18,0	9,5	24,8
Loomakasvatus, LÜ	4 582160	313 200	487 870	1 030890	1 152090	1 784810
<8 ESÜ, %	1,1	12,8	38,0	48,5	1,5	11,3
8-<100 ESÜ, %	13,4	21,6	29,1	19,9	75,5	46,7
>=100 ESÜ, %	85,5	65,7	32,9	31,7	23,0	42,0
Tööaja kulu, ATÜ	55 860	32 070	104 790	180 140	72 390	65 470
<8 ESÜ, %	8,9	54,3	79,1	79,4	15,6	38,3
8-<100 ESÜ, %	33,5	16,5	12,7	9,6	73,6	44,1
>=100 ESÜ, %	57,6	29,2	8,1	11,0	10,7	17,6

Allikas: Statistikaamet, EUROSTAT.

Baltimaades on veel palju väikesi, alla 8 ESÜ-suuruseid majapidamisi. Nende osatähtsus oli 2007. aastal Eestis 89%, Lätis 95% ja Leedus 96%. See on tunduvalt rohkem kui Põhjamaades keskmiselt - 2007. aastal oli alla 8 ESÜ-suuruseid majapidamisi 46%, sealhulgas suurem väikeste majapidamiste osatähtsus oli Rootsis (62,6%).

Joonis 4. Majapidamised majandusliku suuruse järgi, 2007, %

Suurte majapidamiste (>=100 ESÜ) arv on Baltimaades väike nii absoluutselt, kui ka suhteliselt - 1 200 majapidamist Põhjamaade 15 680 vastu ja nende osatähtsus majapidamiste üldarvust on Eestis 1,4%, Lätis 0,3% ja Leedus 0,2%. Põhjamaadest on kõige rohkem keskmise suurusega majapidamisi (8-<100 ESÜ) Soomes (57,2%) ja Taanis (50,6%).

Tabel 8. Balti- ja Põhjamaade suurte põllumajanduslike majapidamiste struktuur, 2003, 2005 ja 2007

	2003		2005		2007	
	100- <250ESÜ	>=250 ESÜ	100- <250ESÜ	>=250 ESÜ	100- <250ESÜ	>=250 ESÜ
Eesti	160	70	170	70	220	110
Läti	130	50	180	60	230	100
Leedu	200	110	260	130	350	190
Soome	1 260	130	1 820	200	1 840	210
Rootsi	3 630	620	2 460	540	2 760	670
Taani	8 770	3 120	7 700	3 210	6 280	3 920

Allikas: EUROSTAT.

Põllumajandustootmise kontsentreerumisest saab ülevaate tabeli 8 andmetest. Võrreldes 2003. aasta andmetega on Balti riikides 2007. aastaks kasvanud 100-<250ESÜ -suuruste majapidamiste arv 490-st kuni 800-ni (ehk 1,6 korda) ning 250ESÜ ja suuremate arv 230-st kuni 400-ni (ehk 1,7 korda).

Põhjamaade vastavad näitajad olid 100-<250ESÜ-suuruste majapidamiste osas vähenemine 13 660-st kuni 10 880-ni (-20%). Seejuures on 100-<250ESÜ -suuruste majapidamiste arv aga Soomes kasvanud 1 260-st kuni 1 840-ni (kasv 1,5 korda).

250 ESÜ ja suuremate osas oli kasv 3 870-st kuni 4 800-ni (kasv 24%). Juurdekasvu tempo (1,6 korda) oli suurem Soomes, kuid arvuliselt tagasihoidlik (130-st kuni 210-ni). Tugev tootmise kontsentreerumine suuremate kätte on jätkuvalt toimunud Taanis: 3 120-st majapidamisest kuni 3920-ni (suurenemine 800, ehk veerandi võrra).

Võrreldes majapidamiste arvuga on pilt standardkogutulu osas vastupidine. 87% Balti- ja Põhjamaade summaarsest standardkogutulust tekib Põhjamaades, sh Taanis 45%. Standardkogutulu ühe majapidamise kohta on Taanis keskmiselt 80,1 ESÜ, Rootsis 24,7 ESÜ, Soomes 24,2 ESÜ, Eestis 7,6 ESÜ, Lätis 3,1 ESÜ ja Leedus 2,5 ESÜ.

Põllumajanduslik tootmine on kõige enam koondunud suuremate ettevõtjate kätte Taanis, kus 100 ESÜ – suuruste ja suuremate majapidamiste summaarne standardkogutulu moodustas 2007. aastal 63,2% kogu standardkogutulust. Järgnesid Rootsi (51,6%), Eesti (51,5%), Läti (29,1%), Leedu (27,5%) ja Soome (20,6%).

Kokkuvõtteks

2001-2007. aastate jooksul on Eestis mitteprofessionaalsete majapidamiste (alla 2 ESÜ) arvukus vähenenud 31 415 majapidamise võrra ehk ligi kolm korda. Majapidamiste keskmise majanduslik suurus on kasvanud 2001. aasta 2,5 ESÜ-st kuni 7,6 ESÜ-ni 2007. aastal.

Tootmisressursside kallinemise ja piiratuse ning tugeva rahvusvahelise konkurentsi tõttu toimub Eestis vähese tulukusega põllumajanduslike majapidamiste integreerimine suurematesse arenguvõimelistesse tootmisüksustesse ning selle tulemusena on oodata jätkuvalt põllumajanduslike majapidamiste arvu vähenemist koos üheaegse majandusliku suuruse ja efektiivsuse kasvuga.

Seetõttu on otstarbekas uurida ja võrrelda Balti- ja Põhjamaade põllumajanduslike majapidamiste analoogseid arenguid. Baltimaades on 67% Balti- ja Põhjamaade kõigist majapidamistest, kuid põllumajandusliku tootmise puhul on pilt vastupidine - 60% põllumajandusmaast ja 81% loomakasvatusest on Põhjamaades. See on seletatav väikeste majapidamiste suure arvuga Baltimaades, kus on ühtlasi ka 67% Balti- ja Põhjamaade põllumajanduslikust tööjõust.

Taani on spetsialiseerunud seakasvatusele ja põllumajandustootmine on koondunud suurtesse majapidamistesse (≥ 100 ESÜ). Nende valduses on 63% põllumajandusmaast (keskmiselt 165 ha majapidamise kohta) ja 86% loomakasvatusest (384 LÜ majapidamise kohta). 2005. aastaga võrreldes on majapidamiste arv 2007. aastal vähenenud 14%, see on toimunud peamiselt keskmise suurusega majapidamiste arvelt.

Eestis on samuti kõige suurem standardkogutulu osatähtsus suurtel majapidamistel. Nende valduses on 38% põllumajandusmaast ja 66% loomakasvatusest. Eesti suured majapidamised on Taani omadest aga suuremad - keskmiselt 1032 ha põllumajandusmaad ja 623 LÜ majapidamise kohta. 2005. aastaga võrreldes on majapidamiste arv väikeste majapidamiste arvel vähenenud 16%, kuid kasutatav põllumajandusmaa on suurenenud 9%.

Lätis ei ole selgelt eristunud ükski majapidamiste suurusgrupp. Põllumajandusmaad on väikestes majapidamistes 53% ehk keskmiselt 9,3 ha majapidamise kohta, kuid loomakasvatuse osatähtsus on ligilähedane kõigis suurusgruppides - väikestes 38%, keskmistes 29% ja suurtes 33%. Loomühikuid on majapidamise kohta vastavalt 1,8 ja 26,9 ning 487. 2005. aastaga võrreldes on majapidamiste arv väikeste majapidamiste arvel vähenenud 16%, kuid kasutatav põllumajandusmaa ja loomakasvatus on suurenenud vastavalt 4% ja 7%.

Leedus ei ole samuti nagu Lätis eristunud ükski majapidamiste suurusgrupp. Väikestes majapidamistes on põllumajandusmaad 52%, st keskmiselt 6,3 ha majapidamise kohta. Loomakasvatuse osatähtsus väikestes ja suurtes majapidamistes suuresti ei erine, arvnäitajad on vastavalt 48% ja 32%. Loomühikuid on majapidamise kohta vastavalt 2,3 ja 605. Võrreldes 2005. aastaga on majapidamiste arv väikeste majapidamiste arvel kahanenud 9%. Vähenenud on ka põllumajandusmaa ja loomakasvatus.

Soomes on valdav osa põllumajandustootmisest koondunud keskmistesse (8- <100 ESÜ) majapidamistesse. Neis on 77% põllumajandusmaast ja 76% loomakasvatusest. Keskmiselt on neis majapidamistes 45 ha põllumajandusmaad ja 22,3 LÜ. 2005. aastaga võrreldes on majapidamiste arv vähenenud 3%. See on toimunud põhiliselt keskmise suurusega majapidamiste arvelt.

Rootsis on oluline osa nii keskmistel kui ka suurtel majapidamistel. Keskmiste majapidamiste valduses on 54% põllumajandusmaast ja 47% loomakasvatusest ehk keskmiselt 71,6 ha ja 35,2 LÜ majapidamise kohta. Loomakasvatuses on tähtis osa ka suurtel majapidamistel - 42% ja 219 LÜ majapidamise kohta. Võrreldes 2005. aastaga on majapidamiste arv vähenenud 4%, seda põhiliselt keskmise suurusega majapidamiste arvelt.

Võrreldes Eesti põllumeeste põhilisi näitajaid Põhjamaade vastavate tulemustega saame järeldada, et meie ettevõtete majandamise tulemused on suhteliselt tagasihoidlikud. Paljud meie väikesed majapidamised on tegevuse lõpetanud või ümberorienteerunud

ettevõtluse mitmekesistamise suunas ja suuremad liiguvad spetsialiseeritud suurtootmise ja kontsentreerimise suunas.

Samal ajal on EL-27 keskmise majapidamise brutolisandväärtusega võrreldes meie majapidamiste keskmine 4% ja toetused 1,4 korda suuremad.

EL-12 analoogsed arvud olid Eesti omadest vastavalt 4,4 ja 6,3 korda väiksemad, kuna paljude uute riikide majapidamised on meie keskmisest (39 ha) tunduvalt väiksemad. Nii on, näiteks, Leedu, Poola, Sloveenia, Ungari, Küprose ja Malta majapidamiste keskmine põllumajandusmaa suurus alla 10 ha.

Üheski valdkonnas pole võimalik ühisturu puhul pikemat aega edukalt tegutseda naabritest tugevasti erinevates konkurentsitingimustes. Eesti põllumeeste toetused hektari kohta on 4–8 korda väiksemad vanade liikmesriikidega võrreldes.

Toetusteta aga oleks enamik meie majapidamistest kahjumis. Valdav osa neist ei ole juba aastaid oma kasumit välja võtnud, vaid on selle majandusliku efektiivsuse ja töö tootlikkuse tõstmiseks ning ELi nõuete täitmiseks investeerinud. Madala efektiivsuse üheks põhjuseks on olnud ka senine ebapiisav investeeringute maht.

Uued liikmesriigid said põllumajandusele makstud EL toetustest 2007. aastal 13%, nende summaarne brutolisandväärtus moodustas aga 13,8% EL - 27 omast. Suur osa toetustest läks Poola (38,8%), Tšehhi (12,4%) ja Rumeenia (11,6%) põllumajanduslikele majapidamistele. Eesti, Läti ja Leedu vastavad arvud olid 1,8%, 3,9% ja 3,7%.

Eestis on analoogselt teiste uute liikmesmaadega toimumas põllumajandusliku tootmise kontsentreerumine suuremate majapidamiste kätte, mis võimaldab tõsta tootmise efektiivsust ja konkurentsivõimet. Väiksematele majapidamistele jääb võimalus spetsialiseeruda enam lisandväärtust andvale põllumajandustoodangule või kõrgema tootlikkusega alternatiivsetele tegevusaladele.

Tootlikkust on oluliselt suurendanud toetuste mahu kasv, kuna see näitaja võtab arvesse kõik toote ja tootmise toetused (v.a investeeringutele), kuid toetuste mahu kasv ei ole olnud nii suur, et tootlikkus oleks tõusnud EL-15 keskmisega võrreldavale tasemele. Kaasa aitab ka mastaabiefekt ja investeeringute mahu kasv. Suurte majapidamiste kasutada oli 2007. aastal 38% maast, nende summaarne standardkogutulu osatähtsus moodustas 52% kogu põllumajanduse standardkogutulust ja töäjökulu 29% kogu töäjökulust. Võrreldes 2000. aastaga on netotulu Eesti põllumajanduses 2007. aastal kasvanud 1,5 korda.

Maaettevõtluse büroo

Tõnu Taat
6256 134

10.06.2009